

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja • Työelämä • 2023:17

Suomen suunta - tuottavuuden ja työpanoksen kasvu turvaavat tulevaisuuden hyvinvoinnin



Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:17

Suomen suunta - tuottavuuden ja työpanoksen kasvu turvaavat tulevaisuuden hyvinvoinnin

Suomen suunta -hankkeen koordinaatioryhmä

Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki 2023

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for
Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-327-866-0

ISSN pdf: 1797-3562

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Suomen suunta – tuottavuuden ja työpanoksen kasvu turvaavat tulevaisuuden hyvinvoinnin

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2023:17		Teema	Työelämä
Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Yhteisötekijä	Suomen Suunta koordinaatioryhmä		
Kieli	Suomi	Sivumäärä	33

Tiivistelmä

Elokuussa 2022 Turun Eurooppa-foorumissa työministeri Tuula Haatainen kutsui työmarkkinajärjestöt yhteisen pöydän ääreen etsimään Suomelle uutta kestävämpää suuntaa. Loppuvuodesta tämä konkretisoitui, kun ministeri Haatainen käynnisti Suomen suunta -hankkeen ja kutsui sen puheenjohtajaksi talousvaikuttaja Sixten Korkmanin. Viiden työmarkkinakeskusjärjestön puheenjohtajan, Korkmanin, TEM:n alivaltiosihteeri Elina Pylkkäsen ja HGSE:n työelämäprofessori Martti Hetemäen muodostaman koordinaatioryhmän työn tueksi muodostettiin kaksi valmisteluryhmää, joista ensimmäisessä keskusteltiin tuottavuuteen ja toisessa työvoiman saatavuuteen liittyvistä kysymyksistä. Näiden valmisteluryhmien puheenjohtajina toimivat Hetemäki ja Pylkkänen.

Tavoitteena oli löytää Suomelle uusi kestävämpi suunta ja samalla vahvistaa työmarkkinajärjestöjen vuoropuhelua. Yhteisten keskustelujen pohjalta syntyneen raportin keskeinen anti ovat toimenpide-ehdotukset, joiden avulla vahvistetaan Suomen talouskasvun edellytyksiä. Esitetyt toimenpiteet parantavat julkista taloutta vauhdittamalla tuottavuuskehitystä, nostamalla osaamistasoa, lisäämällä koulutuksen ja työelämän yhteensovittamista, uudistamalla innovaatiopolitiikkaa, kehittämällä työelämää ja siellä oppimista sekä tukemalla digitalisaation käyttöönottoa yrityksissä ja julkisella sektorilla.

Suomen hyvinvoinnin ja talouden kestävyys riippuvat siitä, miten tuottavuus kehittyy ja miten turvaamme osaavan työvoiman saatavuuden työmarkkinoilla. Suomen suunta -hanke on hyvä alku rakentavalle ja luottamukseen perustuvalla vuoropuhelulla, jota yhteiskuntamme kipeästi kaipaa. Tulevaisuus on yhteinen.

Asiasanat työelämä, julkinen talous, tuottavuus, työvoima, osaaminen, maahanmuutto, digitalisaatio

ISBN PDF 978-952-327-866-0 **ISSN PDF** 1797-3562

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-866-0>

Finlands Ekonomiska Framgång - ökningen av produktivitet och arbetsinsats säkrar framtida välbefinnande

Arbets- och näringsministeriets publikationer 2023:17**Utgivare**

Arbets- och näringsministeriet

Tema

Arbetsliv

Utarbetad av

Samordningsgruppen för den Finlands Ekonomiska Framgång

Språk

Finska

Sidantal

33

Referat

I augusti 2022, vid Europaforumet i Åbo, bjöd arbetsmarknadsminister Tuula Haatainen in arbetsmarknadsorganisationerna till ett gemensamt bord för att hitta en ny och mer hållbar riktning för Finland. Mot slutet av året blev denna uppmaning konkret, när minister Haatainen lanserade projektet Finlands Ekonomiska Framgång och bjöd in ekonomen Sixten Korkman att vara dess ordförande. För att stödja arbetet i den samordningsgrupp som bildades av ordförandena för fem centrala arbetsmarknadsorganisationer, Sixten Korkman, under statssekreterare Elina Pylkkänen från arbets- och näringsministeriet, och professor i praktik Martti Hetemäki från Helsingfors universitet, två förberedande grupper bildades, varav den första diskuterade frågor relaterade till produktivitet och den andra till tillgängligheten av arbetskraft. Dessa förberedande grupper leddes av Hetemäki och Pylkkänen.

Målet var att hitta en ny mer hållbar riktning för Finland och samtidigt stärka dialogen mellan arbetsmarknadens organisationer. I kärnan av rapporten, som skapats efter gemensamma diskussioner, finns de föreslagna åtgärderna, med hjälp av vilka förutsättningarna för Finlands ekonomiska tillväxt stärks. Dessa åtgärder kommer att stärka den offentliga ekonomin genom att höja produktiviteten, höja kompetensnivån, främja samordningen av arbete och utbildning, förnya innovationspolitiken, utveckla arbetsliv och lärande på arbetsplatsen samt stödja införandet av digitalisering i företag och den offentliga sektorn.

Finlands välfärd och ekonomins hållbarhet är beroende av hur produktiviteten utvecklas och hur vi säkerställer tillgången på kvalificerad arbetskraft på arbetsmarknaden. Projektet Finlands Ekonomiska Framgång är en bra start för en konstruktiv och förtroendebaserad dialog, som vårt samhälle verkligen behöver. Framtiden är gemensam.

Nyckelord

Arbetsliv, offentlig ekonomi, produktivitet, arbetskraft, kompetens, invandring, digitalisering

ISBN PDF

978-952-327-866-0

ISSN PDF

1797-3562

URN-adress<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-866-0>

Future of Finnish Economy - the increase in productivity and labour input secures future well-being

Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2023:17	Subject	Working life
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland	
Group author	Future of Finnish Economy coordination group	
Language	Pages	33

Abstract

In August 2022, at the Europe Forum in Turku, Minister of Labour Tuula Haatainen invited the labor market organizations to a common table to find a new and more sustainable direction for Finland. Towards the end of the year, this call became concrete, when Minister Haatainen launched the Future of Finnish Economy project and invited economist Sixten Korkman to be its chairman. To support the work of the coordination group formed by the chairpersons of five central labor market organizations, Sixten Korkman, Under State Secretary Elina Pylkkänen from the Ministry of Economic Affairs and Employment, and Professor of Practice Martti Hetemäki from the University of Helsinki, two preparatory groups were formed, the first of which discussed questions related to productivity and the second to labor availability. These preparatory groups were chaired by Hetemäki and Pylkkänen.

The goal was to find a new more sustainable direction for Finland and at the same time strengthen the dialogue between the labor market organizations. In the core of the report, which was created on the basis of joint discussions, are the proposed measures, with the help of which the prerequisites for Finland's economic growth will be strengthened. These measures will strengthen the public economy by enhancing productivity, raising the level of competence, promoting the coordination of work and education, renewing innovation policy, developing working life and work place learning, and supporting the introduction of digitization in companies and the public sector.

Finland's well-being and the sustainability of the economy depend on how productivity develops and how we secure the availability of a skilled workforce in the labour market. Future of Finnish Economy project is a good start for a constructive and trust-based dialogue, which our society desperately needs. The future is ours.

Keywords Working life, public economics, productivity, workforce, skills, immigration, digitalisation

ISBN PDF	978-952-327-866-0	ISSN PDF	1797-3562
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-866-0>

Sisältö

Suomen suunta -hanke ja politiikkasuositukset	7
Suomi tarvitsee uuden suunnan	10
Yksityisen ja julkisen sektorin tuottavuuden kohentaminen	11
Työvoiman saatavuuden turvaaminen	12
Julkisen talouden kestävyden turvaaminen	13
Oktagon: kahdeksasta suunnasta kohti tavoitetta	14
Innovaatiopolitiikka	15
Koulutus ja osaaminen	17
Digitalisaatio.....	19
Maahanmuutto ja kotoutuminen.....	21
Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja kestävä kasvu.....	25
Julkisen sektorin tuottavuus	27
Työhyvinvointi ja työkyky	28
Osatyökykyisten, nuorten ja yli 55-vuotiaiden työllistymisen tukeminen	30
Suomelle suunta	33

SUOMEN SUUNTA -HANKE JA POLITIIKKASUOSITUKSET

Työ- ja elinkeinoministeriö järjesti yhdessä Eurooppalainen Suomi ry:n ja Eduskuntatutkimuksen keskuksen kanssa keskustelutilaisuuden Suomen työmarkkinamallin tulevaisuudesta ja luottamuksen uudesta alusta viime vuoden elokuussa (24.8.2022 Turku). Tilaisuudessa työministeri Tuula Haatainen esitti työmarkkinajärjestöille kutsun pyöreän pöydän keskusteluun yhteisen tilannekuvan tuottamiseksi ja talouspolitiikan suuntaviivojen rakentamiseksi tulevaisuuteen katsoen.

Suomen suunta -hanke saatettiin alulle kutsumalla työmarkkinajärjestöt maanantaina 28.11.2022 iltapäiväseminaariin, jossa saatiin kuulla asiantuntijoita liittyen Suomen talouden haasteisiin ja työmarkkinoiden toimivuuteen. Työministeri Haatainen avasi tilaisuuden lyhyellä inspiraatiopuheellaan, ja sen jälkeen kuultiin talousvaikuttaja Sixten Korkmanin puheenvuoro työmarkkinoiden merkityksestä yhteiskunnalle ja talouden kestävyydelle. Alivaltiosihteeri Elina Pylkkänen TEM:stä esitti katsauksen talouden ja työllisyyden tilanteeseen ja Aalto-yliopiston professori (emer.) Matti Pohjola piti esityksen tuottavuuden kehityksestä meillä ja muissa Pohjoismaissa. Lopuksi Medlingsinstitutetin johtaja Irene Wennemo esitteli Ruotsin palkanmuodostusmallia ja sen toimivuutta.

Välittömästi seminaarin jälkeen työmarkkinajärjestöjen edustajat ja hankkeen vetäjät kokoontuivat ministeri Haataisen kutsusta Säätytalolle pyöreän pöydän ääreen keskustelemaan taloutemme tulevista haasteista ja Suomen suunta -hankkeen käynnistämisestä. Hankkeessa on ollut tarkoituksena valmistella politiikkasuosituksia työmarkkinajärjestöjen kesken työvoiman saatavuuden turvaamiseksi sekä työn tuottavuuden kohentamiseksi – kevään 2023 hallitusneuvottelujen tueksi.

Ministeri Haatainen pyysi talousvaikuttaja Sixten Korkmania johtamaan työmarkkinakeskusjärjestöjen johtajaviisikosta (puheenjohtaja Jarkko Eloranta, SAK, toimitusjohtaja Jyri Häkämies, EK, toimitusjohtaja Markku Jalonen, KT, puheenjohtaja Maria Löfgren, Akava ja puheenjohtaja Antti Palola, STTK) muodostuvaa koordinaatioryhmää. Lisäksi nimettiin kaksi työmarkkinajärjestöjen edustajista koostuvaa valmisteluryhmää. Työvoiman saatavuuden turvaamisen keinoja valmistelemaa ryhmää johtamaan nimettiin TEM:n alivaltiosihteeri Elina Pylkkänen ja tuottavuuden kasvua nostavia keinoja valmistelemaa ryhmää johtamaan nimettiin HGSE:n työelämäprofessori Martti Hetemäki. Valmisteluryhmät nimensä mukaisesti valmistelivat teemoihin liittyviä politiikkasuosituksia koordinaatioryhmässä käsiteltäväksi.

Hankkeelle nimettiin myös TEM:n ja OKM:n asiantuntijoista koottu sihteeristö, jonka tehtävänä oli valmistella hankeryhmille taustamateriaali ja vastata kokousten asiasisällöistä. Työvoiman saatavuuden keinoista vastasivat pääsihteerinä erityisasiantuntija Minna Ylikännö (TEM) sekä sihteereinä neuvotteleva virkamies Tiina Oinonen (TEM), neuvotteleva virkamies Sari Haavisto (TEM) ja neuvotteleva virkamies Aleksi Kalenius (OKM). Tuottavuuden lisäämisen keinoista vastasivat pääsihteerinä neuvotteleva virkamies Seppo Kangaspunta (TEM) sekä sihteereinä johtava asiantuntija Antti Kaihovaara (TEM) ja neuvotteleva virkamies Ville Heinonen (OKM). Hankepäällikkö Pirjo Larm (TEM) vastasi hankehallinnosta.

Työ käynnistyi virallisesti keskiviikkona 14.12.2022, kun koordinaatio- ja valmisteluryhmät kokoontuivat yhteen ja päättivät politiikka-alueet, joiden kautta tuottavuutta ja työvoiman saatavuutta käsitellään. Työskentely organisoitui näiden politiikkateemojen kautta, joihin syventyminen aloitettiin asiantuntijakuulemisilla. Kaiken kaikkiaan teemakuulemisia järjestettiin kahdeksan:

- Innovaatiopolitiikka, prof. Otto Toivanen, Helsinki Graduate School of Economics
- Osaaminen ja kyvykkyydet, neuvotteleva virkamies Aleksi Kalenius, OKM
- Tiedon ja digitalisaation hyödyntäminen, tutkimusjohtaja Heli Koski, ETLA ja tutkimusprof. Tuomo Alasoini, TTL sekä ohjelmajohtaja TYÖ2030 Sanna Kulmala, TTL
- Työperäinen maahanmuutto, ylijohtaja Ilkka Haahtela, Migri ja yksikön päällikkö Sonja Hämäläinen, TEM
- Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja kestävä kasvu, tutkimusjohtaja Antti Kauhanen, ETLA ja yliaktuaari Matti Paavonen, Tilastokeskus
- Julkisen sektorin tuottavuus, johtaja Marina Erhola, Pirkanmaan hyvinvointialue
- Ilmastonmuutos ja toimenpiteet, pääsihteerä Petteri Taalas, WMO
- Digitalisaation hyödyntäminen, yritys näkökulma ja julkisen sektorin esimerkki, CMO ja Co-Founder Johanna Småros, Relex Solutions ja ylijohtaja Jarkko Levasma, JulkICT VM

Valmisteluryhmät ja sihteeristö työskentelivät hyvin intensiivisesti. Asiantuntijana kuultiin myös OKM:n kansliapäällikkö Anita Lehikoista koordinaatioryhmässä ja Työterveyslaitoksen johtajaa Antti Koivulaa hankkeen vetäjien ja sihteeristön yhteisessä kokouksessa. Taustaselvityksiä teemoista pyydettiin eri asiantuntijoilta ja ryhmien osallistujatahoilta. Kaikki taustaselvitykset ja muut materiaalit koottiin yhteiseen työtilaan, johon kaikilla hankkeeseen osallistujilla oli pääsy.

Hankkeen lopputuotoksena syntyi tässä julkaisussa olevat politiikkasuositukset, jotka työmarkkinakeskusjärjestöjen johtajat julkaisevat yhteisesti talousvaikuttaja Sixten Korkmanin johdolla 27.3.2023. Taustamuistiot, joita on hyödynnetty hankkeen teemakeskusteluissa, ovat saatavilla TEM:n viestinnästä. Ne on tuotettu yhdessä valmisteluryhmien kanssa, mutta eivät edusta välttämättä koordinaatioryhmän yhteisiä näkemyksiä.

Suomen suunta -hanke on ollut kokonaisuudessaan hyvin mielenkiintoinen ja hyödyllinen katsaus taloutemme kasvun kannalta tärkeimpiin teemoihin. Vaikka työskentelyaika oli erittäin lyhyt näin laajoille asiakokonaisuuksille, työskentelivät kaikki hankkeessa mukana olleet hyvin sitoutuneesti ja tunnollisesti lopputulokseen pääsemiseksi. Kiitämme lämpimästi ministeri Haataista hankkeen asettamisesta, koordinaatio- ja valmisteluryhmien jäseniä aktiivisesta työskentelystä ja sihteeristöä ja hankepäällikköä ahkerasta ja väsymättömästä valmistelusta.

On ollut ilo saada olla mukana koostamassa politiikkalinjauksia, joilla taloutemme edellytyksistä ja resursseista luodaan parempaa kasvua ja kestävyyttä Suomen kansantalouteen. Tässä on huolella valmisteltu lopputuotoksemme, olkaa hyvä!

Sixten Korkman, Elina Pylkkänen ja Martti Hetemäki

Suomi tarvitsee uuden suunnan

Suomen julkinen talous kärsii kestävyysvajeesta.¹ Kyse on siitä, että Suomella – toisin kuin muilla Pohjoismailla – on hyvinvointivaltionsa kokoon nähden liian pieni kansantalous. Jos korjaus tehtäisiin vain julkisia menoja supistamalla, syntyisi tästä iso lovi hyvinvointivaltioon. Jos korjaus tehtäisiin pelkästään verotusta kiristämällä, voisi tämä vaarantaa talouden toimintakyvyn. Tarvittavan sopeutuksen helpottamiseksi on haettava linjauksia ja ratkaisuja, jotka mahdollistavat talouden ja siten veropohjan kasvattamisen.

Suomen kansantalouden ja eritoten tuottavuuden kasvu on pitkään ollut vaisua. Osaltaan tämä johtuu väestön ikääntymisestä, joka supistaa työikäistä väestöä ja kasvat-
taa ikäsidonaisia julkisia menoja. Takavuosina kasvua heikensivät myös muun muassa ICT-klusterin ja eritoten Nokian ongelmat, paperituotannon näivettyminen ja idänviennin supistuminen.

Ruotsiin verrattuna merkittävä ongelma on, että digitaalisten palvelujen tuotanto ja vienti eivät ole kasvaneet riittävästi. Lisäksi investoinnit ovat pitkään olleet vähäisiä, ja ne ovat kohdentuneet liikaa rakennusinvestointeihin ja liian vähän aineettomaan pääomaan. Ongelmana ovat myös koulutustason lasku verrokkimaihin nähden ja osaavan työvoiman puute. Isoja kysymyksiä – vaaroja ja mahdollisuuksia – liittyy esimerkiksi työelämän murrokseen ja vihreään siirtymään.

Parantamisen varaa on kosolti, sillä Suomi on pitkään ollut mahdollisuuksiinsa nähden alisuorittaja. Tuottavuus on polkenut paikallaan ja työllisyysasteen noususta huolimatta laaja työttömyys on korkea (360 000 henkilöä), samalla kun työvoiman ulkopuolella (140 000 henkilöä) ja työkyvyttömyyseläkkeellä on runsaasti ihmisiä (130 000 henkilöä).

1 Valtiovarainministeriön joulukuussa 2022 julkaistun virkamiesraportin mukaan ministeriön viimeisin arvio kestävyysvajeen suuruudesta on noin 3 prosenttia suhteessa BKT:hen eli noin 9 mrd. euroa vuoden 2026 tasolla. Suomen Pankin joulukuun 2022 arvio kestävyysvajeesta oli noin 4 prosenttia suhteessa BKT:hen vuoden 2027 tasolla.

Seuraavassa keskitytään kahteen kansantalouden kehityksen kannalta keskeiseen teemaan: yksityisen ja julkisen sektorin tuottavuuden kohentaminen sekä työvoiman saatavuuden turvaaminen. Ensin mainittu on elintason kohottamisen ja julkisten menopaineiden hillitsemisen edellytys, ja jälkimmäinen on avainasemassa talouden ja veropohjan kasvun sekä yritysten investointihalukkuuden kannalta.

Yksityisen ja julkisen sektorin tuottavuuden kohentaminen

Tutkimus- ja kehityspanostusten tehokas hyödyntäminen ja osaajapulan lievittäminen ovat avainasemassa tuottavuuskasvun vahvistamiseksi. Julkisen tutkimus- ja kehitysrahoituksen perusteena ovat sen ulkoisvaikutukset. Ne ovat sellaisia T&K-toiminnan hyötyjä, joista siihen panostava yksityinen taho ei saa korvausta eikä se siksi ota huomioon näitä hyötyjä. Tällaisia ulkoisvaikutuksia on esimerkiksi yliopistoissa tehtävällä perustutkimuksella. Se ei sellaisenaan johda käytännön sovelluksiin, mutta se lisää tietoa, jota tarvitaan uusissa sovelluksissa.

Taloustiede painottaa julkisen vallan merkitystä perustutkimuksen rahoituksessa, koska sen ulkoisvaikutukset ovat suuria. Perustutkimus ja esimerkiksi innovaatiotoiminta eivät ole kuitenkaan toistensa vaihtoehtoja, vaan ne täydentävät toisiaan. Valtaosa innovaatioista perustuu myös pitkälti muualla tehdyn tutkimustyön soveltamiseen Suomessa olevalla hyvällä osaamisella. Uutta teknologiaa voidaan ottaa käyttöön vain, jos siihen on vaadittava osaaminen.

Vuoden alussa voimaan astunut laki säätää valtion T&K-rahoitusta koskevasta, vaalikautta pidemmästä suunnitelmasta. Valtion T&K-rahoituksen kohdennus ja ennustettavuus ovat esim. osaamiskeskittymien syntymisen ja jatkuvuuden kannalta tärkeitä asioita.

Osaamiskeskittymien pitkäjänteinen rahoitus on kriittistä, jotta yritysten kannattaa panostaa niissä tehtävään työhön ja tuon työn hyödyntämiseen. Osaamiskeskukset tarvitsevat riittävästi niihin kytkeytyvää innovatiivista yritystoimintaa ekosysteemin muodostamiseksi. Vahvat ekosysteemit taas houkuttelevat koti- ja ulkomaisia huippuosaajia. Ekosysteemien kautta innovaatioiden hyödyt myös leviävät yksityisen ja julkisen sektorin käyttöön koko maassa.

Tuottavuuskasvun nousun kestävyysvajetta vähentävän vaikutuksen kannalta on ratkaisevaa, että tuottavuuskasvu nousee myös julkisella sektorilla.² Tämä johtuu siitä, että julkisen ja yksityisen sektorin palkat nousevat pitkällä tähtäimellä suunnilleen samaa tahtia. Tällöin, jos julkisen sektorin tuottavuus pysyy ennallaan, julkiset menot kasvavat reaalisesti yksin palkkojen nousun takia.

Uusi sote-järjestelmä tarjoaa hyvät mahdollisuudet julkisten palvelujen tuottavuuden parantamiseksi, mutta ne jäävät helposti hyödyntämättä hyvinvointialueiden heikkojen kannustimien takia.

Työvoiman saatavuuden turvaaminen

Työnantajista noin 75 prosenttia kokee ongelmia työvoiman saatavuudessa. Ongelmaa koetaan lähes kaikilla toimialoilla ja kaikkialla Suomessa. Avoimia työpaikkoja on ennätysmäärä ja niiden täyttämiseen menee keskimäärin 70 päivää. TEM:n tekemän arvion mukaan noin 130 000 työsuhdetta on jäänyt syntymättä työvoiman saatavuusongelman vuoksi. Samaan aikaan meillä on kuitenkin lähes 400 000 työtöntä (ns. laaja työttömyys, johon lasketaan työttömät työnhakijat sekä erilaisissa toimenpiteissä olevat) ja 140 000 työvoiman ulkopuolista (ns. NEET-ryhmä, Not in Employment, Education or Training).

Työvoiman saatavuusongelmat johtuvat kohtaanto-ongelmasta ja työvoimapulasta. Kohhtaanto-ongelma tarkoittaa sitä, että työpaikkoihin soveltuvia työttömiä työnhakijoita olisi, mutta työsuhteita ei kuitenkaan synny. Työvoimapula taas tarkoittaa sitä, että työttömillä työnhakijoilla ei ole työpaikassa vaadittavaa ammattitaitoa ja pätevyyttä. Tällä hetkellä työttömien työnhakijoiden joukossa on noin 140 000 henkilöä, joilla ei ole riittävä koulutusta tai ammattitaito on hankittu alalta, jossa ei ole enää tarjolla työpaikkoja (ylitarjonta-ammattit).

Menetetyn työuran kustannus yhteiskunnalle voidaan laskennallisesti määrittää esimerkiksi matalapalkkaisen henkilön tapauksessa. Kustannus on keskimäärin noin kaksi miljoonaa euroa. Jos näitä henkilöitä on esimerkiksi 100 000, menetys yhteiskunnalle on noin 200 miljardia euroa. Menetyksen mittaluokkaan nähden kaikki työllistymistä edistävät toimenpiteet, joilla voidaan välttää työuralta syrjäytymiset, ovat siten perusteltavissa.

² VM:n arvion mukaan yksityisen sektorin tuottavuuskasvun pysyvä nousu 0,5 %-yksiköllä supistaa kestävyysvajetta 0,3 %-yksiköllä, mutta yksin julkisten sote-palvelujen tuottavuuden 0,5 %-yksikköä nopeampi kasvu supistaa sitä 1,7 %-yksiköllä. Tämä iso ero johtuu oletuksesta, jonka mukaan yksityisen sektorin tuottavuuden kasvun nousu johtaa yhtä suureen reaali-palkkojen nousuun myös julkisessa sektorissa, vaikka se tuottavuus ei kasvaisi.

VM:n laskelman mukaan työllisyysasteen nousu esimerkiksi 75 prosentista 80 prosenttiin supistaa kestävyysvajetta yhdellä prosenttiyksiköllä.³ Talouskasvun kannalta on tärkeää, että työvoiman tuottavuus kasvaa. Tällä on myös julkisen talouden tuloja vahvistava vaikutus. Vaikka matalapalkkainen työ ei toisi paljoakaan tuloja julkiseen talouteen, on sillä kuitenkin suuri vaikutus menoihin. Siksin sekä talouden tuottavuuden kohentaminen että työllisyyden kasvattaminen ovat julkisen talouden kestävyyskannalta välttämättömät ehdot.

Julkisen talouden kestävyyskannan turvaaminen

Suomen suunta -hankkeen tavoitteena on ollut yhdessä työmarkkinaosapuolia edustavien tahojen kanssa pohtia toimenpiteitä, joilla voidaan turvata julkisen talouden kestävyys. Hanke ei kuitenkaan esitä lyhyen tähtäimen sopeutustoimia (menoleikkauksia tai veronkorotuksia). Niitä on kartoitettu kattavasti valtiovarainministeriön raporteissa.

Suomen suunta -hanke keskittyy toimiin, jotka tuottavuutta kohentamalla ja työvoiman saatavuutta parantamalla kasvattavat kansantalouden rahoituskannan. Näiden toimien vaikutukset julkiseen talouteen ovat yleensä hitaita. Lisäksi niiden julkisen talouden vaikutusten etukäteisarvioihin liittyy paljon epävarmuutta. Luotettava arviointi on usein mahdollista vasta, kun on käytettävissä toteumatietoja. Tämä korostaa toimien ripeää toteuttamista, jotta niiden vaikutuksia ehditään ottaa huomioon hallituskauden aikana.

Pitkäjänteiset toimet tuottavuuden ja työvoiman saatavuuden edistämiseksi painottuvat nyt myös siksi, että puolueet ja asiantuntijat näkevät varsin laajasti tarpeen yhtä hallituskautta pitkäaikaisempaan julkisen talouden tervehdyttämisohjelmaan. Tällaiset toimet ovat tärkeitä kuitenkin ennen muuta sen takia, että ne voivat turvata julkisen talouden kestävyyskannan kiinni hyvinvointiyhteiskunnan palveluista ja etuuksista.

Vaikka Suomen suunta -hanke ei esitä lyhyen ajan sopeutustoimia, ei se toisaalta esitä myöskään merkittäviä menolisäyksiä yli nykylähtökohdan mukaisen menokehityksen, joka muodostaa ns. teknisen kehityksen perustan. Siltä osin kuin hankkeen esittämät toimet lisäävät menoja yli myöhemmin päätettävän teknisen kehityksen, on ne rahoitettava menojen uudelleenkohdennuksilla kehityksen sisältä. Julkisen talouden lähtökohdat, väestön ikääntyminen sekä geopoliittisten muutosten vaatimat lisämenot edellyttävät nyt kestävästä talouskasvusta vahvistavien toimien priorisointia.

³ Perustuu valtiovarainministeriön arvioon, jonka mukaan työllisyysasteen yhden %-yksikön nousu supistaa kestävyysvajetta 0,2 %-yksiköllä.

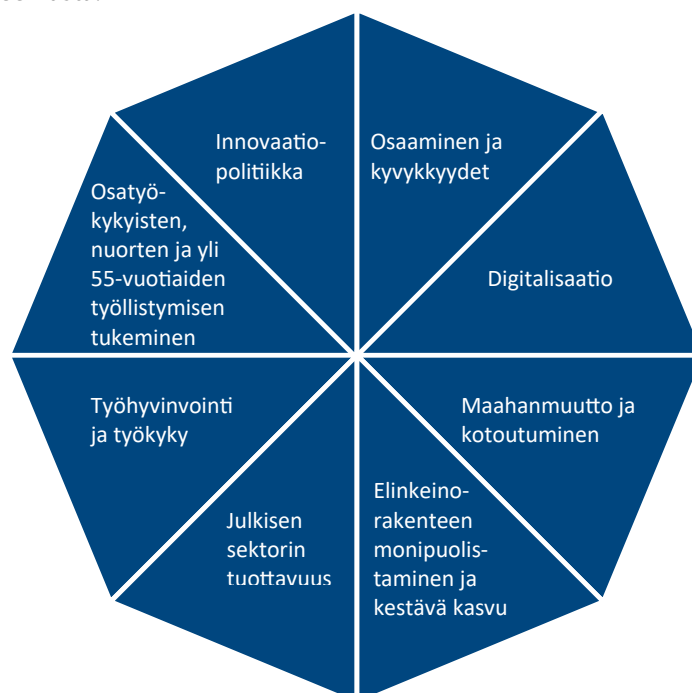
Oktagon: kahdeksasta suunnasta kohti tavoitetta

Suomen talouden haasteet liittyvät hitaaseen kokonaistuottavuuden kasvuun ja osaan työvoiman niukkuuteen. Tuottavuuden heikko kasvu on vaivannut kaikkia länsimaita, mutta meillä tuottavuuskasvu on selkeästi ollut muita Pohjoismaita heikompi. Työvoiman saatavuus on myös akuutimpi ja vakavampi ongelma meillä, koska väestömme vanhenee nopeammin kuin muissa Pohjoismaissa.

Tuottavuuden kasvusta ei voi puhua irrallaan työvoimasta. Näiden kahden talouden kasvun tekijän yhteinen nimittäjä on osaaminen ja koulutus. Työvoiman osaaminen on keskiössä, kun pohdimme tuottavuuden kasvattamista niin yrityksissä kuin julkisella sektorilla.

Etsimme Suomen talouden haasteisiin ratkaisuja kahdeksan teeman kautta: innovaatiopolitiikka, koulutus ja osaaminen, digitalisaatio, maahanmuutto ja kotoutuminen, elinkeinorakenteen muutos, julkisen sektorin tuottavuus, työhyvinvointi ja työkyky sekä työllisyyden kohentaminen matalan työllisyyden ryhmissä.

Tuottavuuteen ja työvoiman saatavuuteen liittyvät politiikkalinjaukset rakentuvat näistä kahdeksasta teemasta:



Innovaatiopolitiikka

Talouden globaali toimintaympäristö ja Suomen asema siinä luovat haasteita, mutta avaavat mahdollisuuksia mitä tulee innovaatiopolitiikkaan. Esimerkiksi vihreä siirtymä tarjoaa Suomelle tässä suhteessa erityisen merkittäviä mahdollisuuksia. Haasteena on edelleen se, että talouden tuottavuutta edistävä resurssien uudelleen kohdistuminen (ns. luova tuho) toimii Suomessa heikommin kuin muissa Pohjoismaissa. Sitä voitaisiin parantaa mm. yritystukijärjestelmää uudistamalla. Tiedetään, että julkisen sektorin tuottavuuden paranemisella on suuri merkitys julkisen talouden kestävyydelle ja siksi kunta- ja hyvinvointisektoreiden toimialojen jättäminen innovaatiotoiminnan konsortioiden ja tukien ulkopuolelle ei ole tarkoituksenmukaista.

Henkilöstön osallistuminen, yrityksen laaja verkostoituminen, data-analytiikan käyttö sekä työhyvinvointi ovat tärkeitä kokonaistuottavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Suomen on oltava ennen muuta maa, joka myy korkean jalostusasteen uusia innovatiivisia tuotteita ja niihin kytkeytyviä palveluja, joten työntekijöiden monipuolisesta osaamisesta on pidettävä huolta. Muissa maissa kehitettyjen hyvien toimintatapojen käyttöönoton edistämisen tulisi olla vahvemmin osa innovaatiopolitiikkaa. Tässä yhteydessä on tärkeää varmistaa koko innovaatioprosessin tukeminen, erityisesti skaalautumiselle välttämätön pilotointi- ja demonstraatiovaiheen rahoitus, mukaan lukien tutkimuslaboratoriot.

Niukkojen taloudellisten resurssien näkökulmasta julkinen TKI-rahoitus tulee kohdistaa niin, että sen yhteiskunnallinen hyöty on mahdollisimman suuri. Myös yrityksille suunnatun julkisen TKI-rahoituksen tulee perustua yhteiskunnalliseen hyötyyn. Verkottuminen ja pitkäjänteinen eri toimijoiden välinen kansallinen ja kansainvälinen TKI-yhteistyö sekä tutkijoiden liikkuvuuden edistäminen ovat keskeisiä keinoja TKI-rahoituksen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

TKI-rahoituksen vaikuttavuuden arvioinnin pitää perustua moderneihin taloustieteellisiin menetelmiin ja asetelmiin. Samalla on muistettava, että järkevien tutkimusasetelmien löytäminen ja erilaisten vaikuttavuutta arvioivien mallien rakentaminen on haastavaa tutkimus- ja innovaatiopolitiikan luonteen takia ja eri muutosten vaikutusten arviointi on vaikeaa. Tämä ei kuitenkaan saa olla esteenä TKI-toiminnan käytänteiden ja arvioinnin kehittämiseen.

TKI-toiminnan käytänteiden kehittämiseen tähtäävää TKI-politiikan vaikuttavuuden arviointia tulee kehittää samoin kuin työmarkkinaosapuolten pitkäjänteistä ja systemaattista vuoropuhelua tuottavuuden kehittämiseen vaikuttavista kysymyksistä.

LINJAUKSET

1. TKI-politiikan tulee olla riittävän joustavaa voidakseen sopeutua menestyksellä toimintaympäristön muutoksiin. Yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyötä vahvistetaan, jotta perustutkimuksen tulokset siirtyvät tehokkaammin hyödynnettäviksi. TKI-toimijoiden yhteistyötä (PPP-malli) edistetään mm. lisäämällä ja kohdentamalla Business Finlandin ja Suomen Akatemian rahoitusta korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, yritysten ja julkisyhteisöjen pitkäjänteisen T&K-yhteistyön kehittämiseen. Suomen Akatemian lippulaivarahoituksen ja Business Finlandin veturihanketoiminta vakiinnutetaan. Samalla tulee mahdollistaa kumppanuusmallin jatkokehitys.
2. TKI-rahoituksen lisäämisessä ja kohdentamisessa pitää ottaa huomioon tieteen tarpeiden lisäksi myös tutkimus- ja teknologiainfrastruktuurien (esim. koelaboratoriot ja kvanttietokone) rooli julkisen ja yksityisen sektorin TKI-yhteistyön lisäämisessä.
3. Kansainvälistä TKI-yhteistyötä lisätään ja kasvatetaan EU:n ja muun kansainvälisen T&K-rahoituksen kotiuttamista. Kansainvälisen T&K-rahoituksen vahvempi hyödyntäminen edellyttää kansallisen vastinrahoituksen lisäämistä.
4. Ammattikorkeakoulujen roolia TKI-toiminnassa vahvistetaan yritysten kumppaneina.
5. Tutkijoiden liikkuvuutta ja työllistymistä yrityksiin edistetään mahdollistamalla korkeakoulujen tutkimus- ja opetustyötä tekeville vaihtovuosi yrityksen tai muun työnantajan palveluksessa ja käynnistämällä ohjelma, jolla helpotetaan ulkomaalaistaustaisten tutkijoiden siirtymistä yksityiselle ja julkiselle sektorille.
6. Tutkimusalihankintoja laajempaan T&K-toimintaan kannustavat verovähennykset on otettu käyttöön vuoden 2023 alusta (yhdistelmävähennys). TEM:n ja OKM:n on seurattava ja arvioitava uusien kannusteiden (ml. tutkimusyhteistyön vähennys) toimivuutta ja vaikuttavuutta sekä arvioinnin perusteella kehittävä niitä eteenpäin osana T&K-kannusteiden kokonaisuutta.
7. Yritystukijärjestelmää uudistetaan niin, että se tukee vihreää siirtymää, kiertotaloutta ja tuottavuuskasvua lisäten muun muassa aineettomia investointeja. Yritystukien tulee kannustaa tutkimukseen, uudistumiseen, kansainvälisyyteen ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien rakentamiseen. Jos TKI- ja muiden yritystukien painopistettä muutetaan, on tärkeää varmistaa, että yritysten kansainvälisesti vertailukelpoinen ja kokonaisvaltainen, yleinen toimintaympäristön kilpailukyky tulee huomioiduksi: innovaatiopolitiikka muodostaa kärjen kolmiossa, jonka pohjana toimivat teollisuuspolitiikka sekä elinkeinopolitiikka.

Koulutus ja osaaminen

Osaava työvoima on tuotannontekijöistä tärkein Suomen talouskasvulle. Yleisen sivistystehtävän lisäksi koulutusjärjestelmän tehtävänä on vastata työmarkkinoiden tarpeeseen tukien tuotantorakenteemme jatkuvaa muutosta ja varmistaa koulutuksen korkea taso. Työikäisen väestön niukkuus lisää vaatimuksia koulutusjärjestelmämme toimivuudelle. Koska ikäluokat pienevät, on entistäkin tärkeämpää, että koulutusjärjestelmämme reagoi työvoimatarpeeseen joustavasti koulutusalojen, aloituspaikkojen sekä alueellisen tarpeen mukaisesti. Nuorten ikäluokkien koulutustaso on jäänyt jälkeen verrokkimaista ja työikäisen väestön koulutustason nousun hidastuessa osaavan työvoiman saatavuus muodostuu ongelmaksi erityisesti tietyissä ammateissa ja yleisesti korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osalta. Osaamiseen perustuvan kasvun kannalta keskeisten tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio toiminnan panostusten lisäämisen tehokkuudelle uhan muodostaa erityisesti korkea- ja tutkijakoulutetun työvoiman hidas kasvu.

Korkean työllisyysasteen ja hyvän tuottavuuskehityksen saavuttamiseksi koulutustarjonnan tulee vastata jo ennakoivasti työvoiman kysyntään ja mahdollistaa korkea työllistyminen sekä turvata yhteiskunnan perustoimintojen ja hyvinvoinnin kannalta keskeinen osaaminen kaikissa ammattiryhmissä.

Koulutus tuottaa positiivisia ulkoisvaikutuksia, eli hyödyttää koko yhteiskuntaa yksilön saamaa hyötyä laajemmin. Koska Suomessa koulutus on julkishyödyke, on julkisen vallan ohjattava koulutustarjontaa mahdollisimman kustannustehokkaasti. Koulutusjärjestelmän tehokkuuden parantaminen edellyttää sekä koulutustarjonnan uudelleen kohdentamista vastaamaan työvoiman kysyntään että järjestäjä rakenteen kehittämistä.

Koulutustarjonnan tulee tukea ammatillisia siirtymiä mahdollisimman tehokkaasti. Tämä tarkoittaa sitä, että tarjolla tulee olla riittävästi tutkintoa pienempiä oppimiskokonaisuuksia ja että pystymme tunnistamaan hyvinkin pieniä osaamisia, joita yksilöillä on. Työnhakijoiden ohjaaminen tarvettaan pidempiin koulutuksiin lukkiuttaa potentiaalista työvoimaa, eikä edistä työvoiman saatavuutta tai tuottavuuden myönteistä kehitystä.

Aikuiskoulutustuen tulee nykyistä paremmin tukea niitä työntekijäryhmiä, jotka hyötyvät koulutuksesta eniten.

LINJAUKSET

8. Koko koulutusjärjestelmän laadusta on huolehdittava, mikä tarkoittaa riittävää rahoitusta järjestelmän joka askeleelle. Kauttaaltaan laadukas koulutusjärjestelmä mahdollistaa suomalaisten aktiivisen sopeutumisen työmarkkinoiden ja yhteiskunnan muutoksiin. Suomalaisten peruskoululaisten lukutaitoa ja oppimistuloksia on parannettava sekä huolehdittava tasa-arvosta. Erityisesti heikosti lukevien poikien suurta osuutta on pystyttävä pienentämään merkittävästi.
9. Koulutusta kohdennetaan koulutusaloille ja -tasolle ja koulutusmuodoille, joissa on työvoimatarvetta sekä yksilöille, joiden työmarkkina-asema kohenee koulutuksen avulla. Kohdennettaessa on hyödynnettävä ajankohtaista tietoa nykyisestä ja tulevasta työvoimatarpeesta.
10. Työikäisten koulutustason kehityksessä tulee pyrkiä takaisin vuosien 1970–2020 trendille. Hallituksen pitää asettaa koulutustasotavoite niin, että työikäisten osaamis- ja koulutustaso nousee työmarkkinoiden tarpeet huomioiden ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–34-vuotiaista nousee lähelle OECD-maiden nykyistä kärkitasoa vuoteen 2040 mennessä. Korkeakoulutusta pitää kehittää ottamaan huomioon nykyistä paremmin ammatillista väylää pitkin tulevat opiskelijat. Tutkijakoulutusta ja sen rahoitusta on laajennettava ja parannettava mm. tutkimus- ja kehittämishenkilöstön tarpeeseen vastaamiseen. Jatkuvassa oppimisessa painotetaan kokonaista tutkintoa pienempiä kokonaisuuksia.
11. Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmää kehitetään siten, että se varmistaa oppivelvollisten koulutuksen laadun ja kannustaa vailla toisen asteen tutkintoa olevien tutkinnon suorittamiseen sekä edistää työllisyyttä. Jatkuvan oppimisen vaikuttavuuden lisäämiseksi rahoituksen tulee kannustaa tarjoamaan sekä tutkinnon osaa pienempiä osaamiskokonaisuuksia että kokonaisia tutkintoja. Koska työvoimapula on suurin säännellyillä sote- ja kasvatusaloilla, joiden työtehtäviin pätevoidytään tutkintokoulutuksen kautta, tulee uranvaihdon olla mahdollista esim. ammatillisen perustutkinnon suorittamalla.
12. Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkkoa kehitetään siten, että niillä on nykyistä enemmän toimintamahdollisuuksia ja niitä voitaisiin velvoittaa mm. kansallisesti ja alueellisesti tärkeiden koulutusten tarjontaan.
13. Lisätään koulutusohjelmiin mahdollisuuksia laajentaa tutkintojen sisältöjä ja yhdistellä eri tutkintojen osia joustavasti eri oppilaitoksista ja korkeakouluista.

14. Jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus JOTPA rahoittaa työmarkkinoilla tarvittavia perustaitoja tukevaa, kohdennettua koulutusta ja siihen motivoivaa hakevaa toimintaa. Kun todetaan, että JOTPA:n toiminta on vaikuttavaa, niin JOTPA:n toiminnan jatkuvuuden edellytykset, työrauha ja riittävät resurssit pitää turvata heikentämättä kuitenkaan työttömien mahdollisuuksia saada osaamisen kehittämisen palveluja. Erityisen tärkeää on JOTPA:n rahoittama hakeva toiminta, jolla pyritään nostamaan vähemmän koulutettujen koulutustasoa.

Digitalisaatio

Digitalisaatio ja datatalous tarjoavat mahdollisuuksia tuottavuuden kasvattamiselle ja hyvinvoinnin lisääntymiselle. Toisaalta tulee varmistaa, että digimurros ei lisää syrjäytymistä työmarkkinoilta ja laajemmin yhteiskunnasta. Nopeassa digikehityksessä mukana pysyminen edellyttää Suomelta kokonaisvaltaista johtamista, panostuksia ja investointeja palveluiden sekä toimivan digi-infrastruktuurin kehittämiseksi.

Ratkaisevassa roolissa on TKI-toiminta ja se, miten sen vaatimiin osaamistarpeisiin pystytään koulutusjärjestelmän ja kansainvälisten osaajien houkuttelun avulla vastaamaan. Digitalisaatio ei ole vain teknistä kehittämistä, vaan valmiiden ratkaisujen soveltamista sekä toiminnan ja prosessien kehittämistä ja toteuttamista uusista lähtökohdista. Digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää avoimuutta, tietojen saantia, toimivia rajapintoja järjestelmien välillä sekä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä samalla kun varmistetaan, etteivät asiakkaiden tietoturva ja yritysten liikesalaisuudet ja muut toimintaedellytykset vaarannu.

Digitaalisia tuotteita ja palveluita tuottavan yrityksen kasvu voi olla erittäin skaalautuvaa eli huomattava tuotannon lisäys toteutuu hyvin vähäisillä tuotantopanosten lisäyksellä. Tämä on tärkeää maassa, jossa työvoiman määrä asettaa selkeän rajoitteen kasvulle.

Data-analytiikan hyödyntäminen mahdollistaa sellaistenkin tuotteiden ja palveluiden kehittämisen, jotka eivät olisi muuten lainkaan mahdollisia. Tämä avaa uusia markkinoita aloittaville yrityksille. Esimerkiksi kasvava kysyntä digitalisaation päästöjen vähentämiseksi on Suomelle suuri mahdollisuus vankan teknologia- ja hiilikädenjälkiosaamisen ansiosta. Digitalisaatiossa pärjäävät parhaiten ne yritykset, joissa henkilöstö osallistuu laajalti kehittämistoimintaan, jotka verkottuvat laajasti ja hyödyntävät data-analytiikkaa ja joissa satsataan työhyvinvointiin.

Vahvuuksistaan huolimatta Suomi ei ole pystynyt hyödyntämään riittävästi digitalisaatiota kasvun lähteenä. Suomessa on verrokkimaita vähemmän globaaleiksi skaalautuvia, liiketoimintansa digitalisaatioon ja datatalouden mahdollisuuksiin perustavia kasvuyrityksiä. Suomi on investoinut informaatio- ja viestintäteknologiaan sekä digitalisaation hyödyntämisessä tarvittavaan aineettomaan pääomaan selvästi vähemmän kuin keskeiset kilpailijamaat.

ICT-alan työvoiman tarjonta ei riitä vastaamaan kysyntään. Korkeakoulutettujen digiosaajien, tutkijoiden sekä syväosaajien houkuttelu on akuutti haaste Suomelle. Kansainvälisten korkeakouluopiskelijoiden osuus tutkinnon suorittaneista on suhteellisesti suurin ICT-alalla, mutta valitettavasti vain osa heistä työllistyy Suomeen.

Väestön tietojen, taitojen ja osaamisen kehittämisen tulee olla jatkuvaa, jotta Suomi kykenee kohtaamaan uudistuvan työelämän, teknologisen kehityksen ja väestön ikärakenteen muutokset. Työn ulkopuolisen informaation koulutuksen osalta olennaista on se, miten osaamisia tunnustetaan niin, että digiosaaminen voidaan hyödyntää optimaalisesti. Naiset ovat aliedustettuina tekniikan alan koulutuksissa kaikilla koulutusasteilla, mistä johtuen Suomi menettää potentiaalista osaamista ja sen asema kilpailussa digivallasta heikkenee.

LINJAUKSET

15. Vahvistetaan yritysten kilpailukykyä ja vauhditetaan niiden digivihreää siirtymää datatalouden kasvuohjelman avulla. Tähän liittyvillä politiikkatoimenpiteillä vahvistetaan yritysten (erityisesti pk-yritysten) digiosaamista ja digikyvykkyyttä datatalouden hyödyntämiseksi ja korkeamman lisäarvon liiketoiminnan kasvattamiseksi.
16. Teollisuuden ja palveluiden valmiuksia hyödyntää digitaalisuuden mahdollisuuksia edistetään ohjelmallisilla kokonaisuuksilla, joissa yrityksille tarjotaan digitaalisuuteen liittyvää tietoa, osaamista, verkottumismahdollisuuksia, työkaluja ja kannusteita rakentaa ja kokeilla digitaalisia (skaalautuvia) liiketoimintamalleja.
17. Tunnistetaan koulutustarjonnassa digitalisaation, datatalouden ja digivihreään siirtymän edellyttämät osaamistarpeet (sisältäen kyberosaaminen) kaikilla koulutusasteilla huomioon ottaen kansalliskielistrategia.
18. Lisätään määrätietoisesti ICT-alan ammattilaisten määrää ja naisten osuutta heistä.

19. Asetetaan tavoitteeksi nuorten matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen kääntäminen nousuun ja palauttaminen vuosituhannen alussa saavutetulle huipputasolle. Varmistetaan esi- ja perusopetuksen uudistusten yhteydessä lapsille vahvat varhaiset matemaattiset taidot.
20. Työ- ja elinkeinoministeriö, sen hallinnonala ja sidosryhmät perustavat teollisuuden kaksoisiirtymään keskittyvän strategisen tason pyöreän pöydän ja työtä tukevan sihteeristön ohjaamaan teknologia- ja teollisuusagenda ja -tiekarttaa.
21. Vakiinnutetaan digitalisaatiokehityksen johtamismalli, johon kuuluu pysyvä, poikkihallinnollinen digitoimisto sekä digitalisaatiota ja datataloutta yrityksissä ja julkishallinnossa edistävä ministerityöryhmä.
22. Otetaan käyttöön työmarkkinajärjestöjen yhdessä luoma vuoropuhelun malli digitalisaation hyödyntämisestä työpaikoilla ja toimialoilla.
23. TKI-rahoitusta suunnataan hankkeisiin, joissa kehitetään yhteiskuntaa laajasti hyödyttäviä uusia dataperusteisia tuotteita, palveluita ja liiketoimintaa sekä niiden kehittämisen edellytyksiä. Yritysten ja organisaatioiden TKI- ja muussa kehittämisrahoituksessa tulee tunnistaa erilaisten yritysten sekä julkisten toimijoiden ja toimialojen tilanteet digitalisaatiossa sekä niihin liittyvät kehittämistarpeet.
24. Erityisesti pk-yrityksiä varten kootaan EU:n digimarkkinoilla toimimisen tietopaketti uusien digisäädösten asettamista velvoitteista ja rajoitteista.
25. Digitalisaatiota hyödynnetään nostamaan julkisten palveluiden tuottavuutta ja parantamaan niiden laatua ja saavutettavuutta.

Maahanmuutto ja kotoutuminen

Suomen on lisättävä työ- ja opiskeluperusteista maahanmuuttoa. Osaajien maahanmuuton lisääminen on välttämätöntä väestön ikääntymiseen ja työvoimapulaan vastaamiseksi, mutta myös tutkimuksen, investointien ja innovaatiopolitiikan edistämiseksi.

Työn perusteella muuttaneiden määrä nousi vuonna 2022 ennätystasolle yli 20 000 henkilöön. Aiempiin vuosiin verrattuna työperusteisen maahanmuuton määrä on lähes kaksinkertaistunut. Suunta on oikea, mutta määrä ei ole vielä riittävä. Jos työperusteisella maahanmuutolla halutaan vastata voimistuvaan työvoimapulaan, olisi vuosittain muuttavien määrää nostettava merkittävästi.

Myös jo maassa asuva ulkomaalaistaustainen väestö on ohjattava tehokkaasti työmarkkinoille. Siksi puhutaankin laajasti työhön johtavasta maahanmuutosta, mikä sisältää kaikki maahan tulevat ryhmät. Maahanmuuttaneiden työllistymiseen ja kotoutumiseen panostamalla ehkäistään myös segregaatiota ja parannetaan maahanmuuttaneiden lasten edellytyksiä menestyä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Koska työvoimasta on globaali kilpailu, osaajien houkuttelu ja kansainvälinen rekrytointi edellyttävät pysyvää ja hyvin resursoitua viranomaistoimintoa, jossa maabrändiä, palveluita ja markkinointiviestintää kehitetään ja kohdennetaan systemaattisesti. Work in Finland -toimintoa on edelleen kehitettävä ja vahvistettava huomioiden työllisyyspalveluiden siirto kunnille vuoden 2025 alusta.

Maahantulon on oltava asiakasystävällistä ja sujuvaa koko maahanmuuttoprosessin ajan lähtien tunnistautumisesta lähtömaassa ja päättyen asettautumispalveluihin Suomessa. Sujuvat oleskelulupamenettelyt ovat kansainvälisen rekrytoinnin edistämisen välttämätön pohja. Oleskelulupien käsittelyajat ovat lyhentyneet merkittävästi, mutta kehitettävää on edelleen erityisesti osaratkaisua edellyttävien työntekijän ja yrittäjän sekä perheenjäsenten oleskelulupien kohdalla.

Osaajien maahanmuuton tavoitteiden saavuttamiseksi on myös varmistuttava pitovoimasta ja työelämän ja yhteiskunnan vastaanottavuudesta. Pitovoiman edistämiseksi on muun muassa lisättävä englanninkielisen varhaiskasvatuksen ja opetuksen tarjontaa, edistettävä puolisoiden työllistymismahdollisuuksia, lisättävä kansainvälisten opiskelijoiden opintojen aikaisia työelämäyhteyksiä sekä parannettava suomen ja ruotsin kielen opiskelumahdollisuuksia.

Työvoiman hyväksikäytön torjunta on keskeinen osa työvoiman maahanmuuton edistämistä. Hyväksikäytön ehkäisy edellyttää viranomaisten välistä yhteistyötä sekä ennakkoja jälkivalvontaa. Valtioneuvoston strategia työperäisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja torjumiseksi luo hyvän pohjan hyväksikäytön torjunnalle ja sen toimeenpanosta on huolehdittava. Työperäisessä maahanmuutossa tulee ottaa huomioon, että se on eettisesti kestävä.

LINJAUKSET

26. Lisätään työvoiman maahanmuuttoa vastaamaan työmarkkinoiden ja TKI-toiminnan tunnistettuihin osaamistarpeisiin. Suomi tarvitsee vahvoja kansainvälisesti verkottuneita yrityksiä, osaamiskeskittymiä ja innovaatiotoimintaa. Näiden tueksi tarvitaan osaajia ulkomailta. Samalla on varmistettava, että Suomessa jo olevaa kansainvälistä osaamista hyödynnetään yritysten ja TKI-toiminnan työvoiman saatavuudessa, kasvun ja kansainvälistymisen lisäämisessä sekä uusien työpaikkojen ja vientimahdollisuuksien luomisessa.
27. Koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartta sisältää tärkeimmät toimenpiteet osaajien saatavuuden parantamiseksi. Viime vuosina on luotu valtion ja paikallistason rakenteet osaajien houkuttelun, rekrytoinnin ja pitovoiman tueksi sekä nopeutettu työ- ja opiskeluperusteisten lupien käsittelyajat kansainväliselle huipputasolle. Seuraavalla hallituskaudella on huolehdittava toimien toteutuksesta riittävän suuressa mittakaavassa laatimalla tiekartan tavoitteita ja toimenpiteitä täsmentävä työ- ja koulutusperusteisen maahanmuuton toimenpideohjelma.
28. Suomella tulee olla kilpailumaita vastaavat osaajien houkuttelun pysyvät valtion ja kuntien rakenteet. Luodaan valtion tiivis viranomaistoiminto tarjoamaan osaajahoukuttelun, kansainvälisen rekrytoinnin sekä työ- ja koulutusperusteisten oleskelupien palveluita (Work in Finland ja Maahanmuuttovirasto). Varmistetaan valtion ja kuntien yhteistyö huomioiden työllisyyspalveluiden siirto kunnille vuoden 2025 alusta.
29. Varmistetaan enintään yhden kuukauden keskimääräinen käsittelyaika myös osaratkaisua edellyttävissä oleskeluluvissa (muiden osalta 1 kk käsittelyaika on jo alitettu, esimerkiksi erityisasiantuntijoiden oleskelulupien km. käsittelyaika 7 vrk).
30. Vahvistetaan Suomen kiinnostavuutta ja tunnettavuutta kansainvälisten osaajien parissa. Lisätään Finland Works -houkuttelutoimia Team Finland -yhteistyössä. Selvitetään kannustimia huippuosaajien houkuttelemiseksi.
31. Systematisoidaan lähtömaissa toteuttavat toimet ml. osaajapoolien identifiointi, lähtömaakoulutus, ammattitaidon testaus (etenkin sote-alalla, mutta myös muut työvoimakapeikkoalat). Sisällytetään ulkomaisen työvoiman kysyntä-, tarjonta- ja ennakkointimalli kansalliseen osaamistarpeiden kysyntä- ja ennakkointityöhön.

32. Kehitetään ulkomailla hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä pätevyitymisväyliä. Varmistetaan, että sote-alan tehtäviin voi pätevyitä nopeasti ja kohtuullisilla kustannuksilla vakiinnuttamalla koulutuspolut ja digitalisoimalla Valviran laillistamismenettely.
33. Kehitetään maahantulon ja asettautumisen palveluita osaajien ja heidän perheidensä tarpeet huomioiden, etteivät houkutteluun suunnatut toimet valu hukkaan. Varmistetaan maahanmuuttoprosessin sujuvuus myös hakijan tunnistautumisen ja henkilötunnuksen osalta. Luodaan asiakasystävällinen palvelukokonaisuus tukemaan osaajien ja heidän perheidensä asettautumista Suomeen (ml. poikkihallinnolliset digitaaliset palvelut, pankkipalvelut, puoliso-ohjelmat). Varmistetaan, että toimeentuloedellytys ei muodostu esteeksi Suomen tarvitsemien (esimerkiksi sote-alan) osaajien perheenyhdistämiselle.
34. Parannetaan englanninkielisen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toiseen asteen opetuksen saatavuutta vastaamaan perheiden tarpeeseen.
35. Laaditaan työvoiman ja opiskelijoiden maahanmuuttoa ja kotoutumista edistävä ulkomaalaislain kokonaisuudistus.
36. Lisätään kansainvälisten opiskelijoiden opintojen aikaisia työelämäyhteyksiä (ml. harjoittelut) ja suomen/ruotsin kielen opiskelumahdollisuuksia. Selvitetään kannustimia Suomessa opiskelevien kansainvälisten opiskelijoiden Suomeen työllistymisen edistämiseksi.
37. Parannetaan suomen/ruotsin kielen opiskelumahdollisuuksia työn perusteella muuttaville. Arvioidaan tarkoituksenmukaiset järjestämistavat kohderyhmän ja alan tarpeisiin soveltuviksi.
38. Parannetaan yhteiskunnan, työelämän ja innovaatioekosysteemien vastaanottavuutta vieraskielisille. Kehitetään monimuotoisuusjohtamista ja rekrytointiosaamista sekä työyhteisöjen monimuotoistumista kehittämällä työnantajille suunnattuja palveluita.
39. Vahvistetaan ulkomaisten osaajien saatavuutta kaikissa yrityspalveluissa. Otetaan huomioon yritysten henkilöstön kansainvälistymisaste yritys- ja TKI-rahoituksen myöntämisessä.
40. Vahvistetaan hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi tarvittavia rakenteita ja tiedonvaihtoa sekä ennakko- ja jälkivalvontaa. Laaditaan toimeenpanosuunnitelma valtioneuvoston strategialle työperäisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja torjumiseksi.

41. Parannetaan kansainvälistä suojelua saaneiden henkilöiden työllisyyttä kotoutumis-, koulutus- ja työllisyys- ja kuntoutuspalveluita yhteensovittamalla ja lisäämällä työnantajien kannustimia työllistää heitä.
42. Laaditaan Suomessa jo olevien maahanmuuttaneiden työllisyysohjelma. Lisätään maahanmuuttaneiden osaamisen tunnistamista, pätevyyskoulutuksia, oppisopimuskoulutusta, työhönvalmennusta ja työssä oppimista etenkin merkittäville työvoimakapeikkoaloilla. Vahvistetaan maahanmuuttaneille suunnattujen koulutusten arviointia ja vaikuttavuuden seuranta kaikkissa koulutusmuodoissa ja -asteilla. Käynnistetään kokeilut kotoutuskoulutuksen toteutustapojen ja sisältöjen vaikutuksista.
43. Nostetaan lasten osallistumisastetta varhaiskasvatuksessa, vähennetään maahanmuuttajalasten ja valtaväestön lasten välisiä oppimiseroja peruskoulussa ja lisään toisen asteen opintoihin ja korkeakouluopintoihin siirtymistä.
44. Ehkäistään segregatiota ja hyvinvointieroja tarveperusteisella rahoituksella.

Elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja kestävä kasvu

Palvelujen osuus kotimaisessa kulutuskysynnässä sekä vientikysynnässä jatkaa kasvuaan. Työvoimatarve yksityisillä ja julkisilla palvelualueilla tulee kasvamaan tulevaisuudessakin. Sen sijaan alkutuotannossa ja teollisuudessa työvoimatarpeen ei arvioida nettomääräisesti kasvavan, mutta osaavasta työvoimasta on pulaa näilläkin sektoreilla.

Talouden ja elinkeinorakenteen uudistuminen edellyttävät tiedon ja osaamisen laaja-alaista kehittämistä. Näin on etenkin talouden tuottavuuskasvua ajavilla ja kysynnältään laajenevilla alueilla kuten vihreä siirtymä, digitalisaatio ja tietointensiiviset palvelut. Samaan aikaan geopolitiittisten jännitteiden ja konfliktien vaikutukset yritysten toimintaympäristöön ovat omiaan lisäämään epävarmuutta. Nämä korostavat omissa käsissä olevien edellytysten tärkeyttä ja edellyttävät, että esimerkiksi TKI-järjestelmä on riittävän joustava.

Vakaa ja ennustettava toimintaympäristö rohkaisee yrityksiä investoimaan. Talouden toimintaympäristölle finanssikriisistä lähtien tunnusomainen epävarmuus kuitenkin jatkunee tulevaisuudessa. Suomen tulee pyrkiä vaikuttamaan siihen, että kansainvälinen kauppa säilyy mahdollisimman avoimena varautuen samalla kuitenkin siihen, että näin ei välttämättä tapahdu.

Vuoden 2035 hiilineutraalisuustavoittemme antaa elinkeinoelämälle selkeän viestin Suomen sitoutumisesta ilmastotoimien edistämiseen ja niihin liittyviin investointeihin. Suomen tavoitteen keskiössä on fossiilisten päästöjen vähentäminen. Hiilinielujen osalta

laskentatapojen muutokset tuovat isoja epävarmuuksia. Maankäyttösektorin (ml. metsätalous) muututtua vuonna 2021 ensimmäisen kerran päästölähteeksi, on tärkeää löytää monipuolisesti sen nieluja vahvistavia toimia.

Vihreässä siirtymässä korkeampaa osaamista tarvitaan teknologian, liiketoimintamallien ja yritysjohtamisen kehittämiseen, mutta myös käytännön tuotantovaiheessa ammatillisen osaamisen tulee perustua uuden teknologian ymmärtämiseen. Työelämän osaamistarpeiden kehitykseen vaikuttavat vihreän siirtymän lisäksi mm. globaalien toimintaympäristön muutos, digitalisaatio ja muu teknologinen kehitys sekä väestön ikääntyminen.

On tärkeää, että talouden voimavarojen allokaatio tehostuu siten, että voimavaroja siirtyy nykyistä korkeamman tuottavuuden yrityksiin.

LINJAUKSET

45. Tuetaan alueita osaamiskeskittymien kehittämisessä, mikä luo edellytyksiä innovaatioiden syntymiselle ja sitä kautta tuottavuuden ja talouskasvun paranemiselle. Erikoistuminen tarjoaa mahdollisuuksia alueiden elinkeinotoiminnan kehittämiseen.
46. Valtiontuki politiikkaa muutetaan aktiivisesti Euroopassa ja kansainvälisesti ja siksi Suomelle on tärkeää, että markkinat ja kansainvälinen kauppa säilyvät sekä mahdollisimman avoimina että kilpailullisina. Hallituksen tulee valmistella nopealla aikataululla elinkeino- ja teollisuuspoliittinen ohjelma.
47. Vihreä siirtymä on keskeinen tekijä elinkeinorakenteen muutoksessa. Kannustetaan yrityksiä ja muita toimijoita uusien vihreiden ratkaisujen kehittämiseen ja käyttöönottoon varmistamalla, että sääntely, luvitusprosessi ja toimintapuitteet kannustavat siihen.
48. Suomen kestävä kehitys pohjaa tasapainoisesti taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyys huomioiden vihreän siirtymän tuomat kasvumahdollisuudet suomalaiselle liiketoiminnalle ja yhteiskunnan hyvinvoinnille.
49. Luottamusyhteiskunnalla on suuri merkitys talouden uudistumiselle, riskinotolle ja resilienssille. Tuottavuutta ja talouskasvua edistävä uudistuminen vaikeutuu, mikäli ihmiset eivät koe oloaan turvatuksi muutoksessa tai yhteistyö vaikeutuu työelämässä tai politiikassa.

Julkisen sektorin tuottavuus

Julkisen sektorin tuottavuuden ja tuloksellisuuden parantaminen ovat viime vuosina nousseet yhteiskunnallisessa tavoitteenasettelussa yhä korkeammalle. Onnistuminen siinä helpottaisi tuntuvasti julkisen talouden tasapainottamista. Julkisen sektorin tuottavuuden parantamista tarvitaan entistä enemmän myös siksi, että työvoiman saatavuus on heikentynyt ja työvoimaa tarvitaan myös muilla aloilla.

Valtio ja kunnat sekä tämän vuoden alusta myös hyvinvointialueet järjestävät ja/tai tuottavat huomattavan määrän erilaisia palveluja hyvinkin erilaisilla toimialoilla. On eri asia puhua tuottavuudesta liikuntapaikkojen hoidossa kuin kirjastopalveluissa tai sairaaloissa. Jos tuottavuutta on vaikea mitata yleensäkin, on se erittäin vaikeaa silloin, kun puhutaan verovaroin tuotetuista palveluista, joiden arvoa ei pystytä määrittelemään markkinaehtoisesti.

Julkista arvoa voidaan kasvattaa lisäämällä julkisten toimintojen laatua tai määrää käytössä olevin voimavaroin tai saavuttamalla sama tuotannon taso pienemmin voimavaroin. Toisaalta arvoa voidaan kasvattaa tekemällä organisaatioista kyvykkäämpiä tunnistamaan ja vastaamaan kansalaisten toiveisiin, parantamalla organisaatioiden toiminnan oikeudenmukaisuutta ja kasvattamalla organisaation kykyä innovoida ja vastata toimintaympäristön muutoksiin.

Kun parannetaan julkisen palvelutuotannon tuottavuutta ja kehitetään julkisia palveluja, on tärkeää huolehtia henkilöstön työhyvinvoinnista. Työvoiman jaksamisen ja palveluiden laadun näkökulmasta on tärkeää, että työhyvinvointia kehitetään edelleen ja että sitä edistetään yhteistoiminnallisesti työnantajien ja työntekijöiden yhteistyönä.

LINJAUKSET

50. Edistetään koko julkisen sektorin työn tuloksellisuuden, tuottavuuden, vaikuttavuuden ja työhyvinvoinnin kehittämistä ja mittaamista sekä niihin liittyviä kyvykkyksiä organisaatioissa mm. pitkäkestoisella tutkimus- ja kehittämishankkeella, joka tarjoaa organisaatioille neuvontaa ja tukea tuottavuus-, vaikuttavuus- ja laatumittareidensa laadintaan sekä mittaus- ja vertailutiedon hyödyntämiseen.
51. Pistemäisistä piloteista ja määräaikaisista hankkeista siirrytään kokonaisuun palvelujärjestelmiin kohdistuviin skaalautuviin uudistuksiin. Kehittämishankkeet tulee suunnitella yhteistyössä kohderyhmän kanssa, jotta hankkeet saadaan vastaamaan paremmin hyvinvointialueiden ja julkisia palveluja tuottavien organisaatioiden tarpeita.

52. Ehdotetaan, että julkisten organisaatioiden innovaatiotoimintaa ja yhteistyötä yritysten ja tutkimuslaitosten kanssa tuetaan luomalla Business Finlandin sisälle ”Public Finland”. Ensimmäisenä käynnistetään laaja ohjelma tekoälyn hyödyntämisestä julkisessa työssä. Tekoäly voi monin tavoin parantaa tuottavuutta, esimerkiksi automatisoimalla aikaa vieviä rutiineja, auttamalla asiakkaita löytämään paremmin tarvitsemansa tiedon ja palvelun, toimimaan työntekijöiden tukiälynä, toimimaan tulkkina eri tietojärjestelmien välillä ja helpottamaan kirjaamista, sekä ennusteiden laatijana että datan hyödyntäjänä. On tärkeää, että palvelujen järjestämisestä vastaavilla tahoilla on hyvät kannustimet ottaa ne käyttöön tuottavuutta parantavilla ratkaisulla.
53. Käynnistetään uudenlainen kunta- ja hyvinvointialan työntutkimuksen ohjelma osana olemassa olevia ohjelmia. Sen tavoitteena on tukea organisaatioita tuottavuuden, tuloksellisuuden, työelämän laadun ja työhyvinvoinnin kehittämisessä (mm. työajan käyttö, työnjaolliset kysymykset, prosessien suunnittelu ja mitoitus, työmenetelmien kehittäminen, kuormituksen hallinta, vuoropuhelu ja yhdessä kehittäminen). Rahoitetaan pitkäkestoista ohjelmakokonaisuutta vauhdittamaan ja skaalaamaan asiantuntijatuella, koulutuksella ja yhteiskehittämisellä tätä työtä julkisissa organisaatioissa.
54. Selvitetään, onko tuottavuutta mahdollista lisätä sote-palveluissa keskittämällä toimintoja erikoistuneisiin sairaaloihin/yksiköihin.
55. Kehitetään yhtäältä sote-ammattihenkilöiden keskinäistä sekä sote- ja tukipalveluhenkilöstön välistä työnjakoa ja yhteistyötä. Ammattihenkilöiden työ kohdennetaan koulutusta vastaavaan työhön ja avustavan sekä tukipalveluhenkilöstön määrää lisätään.

Työhyvinvointi ja työkyky

Työikäisen väestön työkyky on hyvinvointiyhteiskuntamme ylläpitämisessä olennainen. Tällä hetkellä työikäisiä on väestöstämme noin 60 prosenttia ja heidän suhteellinen osuutensa laskee nopeasti väestön vanhentuessa ja syntyvyyden pienentyessä.

Työelämän tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kannalta valitettavan monet työkykyä kuvaavat tunnusluvut heikkenivät korona-aikana. Tämä liittyy osin koronaepidemian ja Ukrainan sodan aiheuttamaan epävarmuuteen sekä osin elämän kokonaisvaltaiseen kuormituksen kasvuun. Yleisesti työ on muuttunut kognitiivisesti yhä vaativammaksi työn murroksessa.

Työkyky vaihtelee työuran aikana. Työkyvyn ylläpitämiseksi ja varmistamiseksi on tärkeää huolehtia jaksamisesta ja tunnistaa työkyvyttömyyden uhka mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja aloittaa tarvittavat työkyvyn tukitoimet mahdollisimman varhain. Työterveyshuollolla ja työpaikan työterveysyhteistyöllä on tärkeä merkitys ja työterveyshuollon asemaa työkyvyn tukemisessa on vahvistettava. Suomessa tulee panostaa henkisen kuormituksen hallintaan ja mielenterveysperäisen työkyvyttömyyden vähentämiseen. Erityisesti nuorten työkyvyttömyyttä on pystyttävä ehkäisemään.

Työkyvyttömyyden kustannuksista on vuosien varrella esitetty useita laskelmia. Sosi- aali- ja terveysministeriö on arvioinut, että menetetyn työpanoksen kustannus on vuosisatasolla jopa 24 miljardia euroa. Samalla OECD on esittänyt arvion, jonka mukaan mielenterveysongelmista aiheutuu Suomelle noin 11 miljardin euron kustannus. Tästä tuotannonmenetyksen osuus on vajaat 5 miljardia euroa. Vaikka esitetyt luvut ovatkin osittain päällekkäisiä, on selvää, että puhumme valtavasta kustannustaakasta ja samalla säästöpotentiaalista.

LINJAUKSET

56. Työhyvinvointia kehitetään määrittelemällä täsmällisemmin ennaltaehkäisevä sekä työkykyä ylläpitävä toiminta, jossa huomioidaan henkinen hyvinvointi ja mielenterveyden tukeminen. Työterveyshuollon yhteistoimintaa kehitetään, jotta työkykyongelmiin päästään pureutumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tuetaan työkykyä myös lisäämällä moniammatillisuutta työterveyshuollossa. Luodaan geneerinen toimintamalli henkistä työkykyä ja mielenterveyttä tukevaan yhteistoimintaan. Keskeisenä tavoitteena tulee olla nuorten mielenterveysperusteisen työkyvyttömyyden ehkäiseminen.
57. Kelan tilastojen mukaan vuodesta 2016 lukien mielenterveysperusteisen päivärahan saajien määrä on kasvanut jopa yli 60 prosenttia. Mielenterveyden sairaudet ovat myös yleisin työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisen syy. Tätä taustaa vasten arvioidaan työturvallisuuslain sääntelyä psykososiaalisen kuormituksen hallinnasta. Psykososiaalisen kuormituksen ehkäisemisessä ja hallinnassa korostuu työnantajan, työntekijöiden ja työterveyshuollon yhteistyö.
58. Työterveyshuolto on luonteva ja oikea yhteistyökumppani yrityksille työntekijöiden työkuormituksen hallinnan parantamisessa sekä mielen hyvinvoinnin tukemisessa. Työterveyshuollon roolia kuormituksen hallinnassa on vahvistettava.

59. Työterveyslaitoksen johdolla käynnistetään tutkimus- ja kehittämisohjelma työterveyshuollon ennaltaehkäisevän ja työkykyä edistävän toiminnan kehittämiseksi.
60. Vähennetään sairauspoissaoloja laajentamalla TYÖOTE-toimintamallin käyttöä. TYÖOTE- mallissa on integroitu työikäisten prosessiin julkinen terveydenhuolto (perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoido, kuntoutus) ja työterveyshuolto. Mallissa huomioidaan jäljellä oleva työkyky ja siten tuetaan työkykyisyyttä ja vähennetään sairauspoissaoloja.
61. On huolehdittava siitä, että työterveyshuollon kanssa tehtävä yhteistoiminta (ml. toimintaohjeet ja sääntely) toimii siten, että työkyvyn ja työhön paluun tukemista vahvistetaan. Työkyvyn vaihdellessa työpaikalla yhteistyössä työterveyshuollon kanssa sopeutetaan toimenkuvaa ja tehtäviä työkyvyn mukaiseksi ja aina sen muuttuessa ja tuetaan työntekijää eri interventioin.
62. TYÖ2030-ohjelman rahoitusta jatketaan ja vahvistetaan tavoitteena pitkäjänteinen työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin samanaikainen parantaminen.

Osatyökykyisten, nuorten ja yli 55-vuotiaiden työllistymisen tukeminen

Työllisyysasteen nostamisessa ja työvoiman saatavuuden parantamisessa suurin potentiaali on ryhmissä, joiden työllisyys on heikkoa joko työttömyyden tai työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämisen takia. Näitä ryhmiä ovat erityisesti osatyökykyiset, pitkäaikaistyöttömät, vailla toisen asteen koulutusta olevat ja ikääntyneet. Myös nuoret ovat ryhmänä sellainen, johon tulee kohdistaa erityistä huomiota, eikä yksistään lisääntyneiden mielen-terveysongelmien vuoksi.

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen tukemisessa keskeistä on TE- ja sote-palveluja koskevien uudistusten yhteydessä niiden yhdyspintojen vaikuttava ja tuloksellinen yhteensovittaminen. Yhteensovittamista ja monialaisen yhteistyön toimivuutta tulee tukea monisektorisella yhteistyöllä.

Euroopassa yhteisötalous on tunnustettu merkittävänä talouden ja työllisyyden voimavarana. Myös Suomessa yhteisötalouden mahdollisuuksia pitää edelleen vahvistaa. Tällä hetkellä alkuvaiheen rahoituksen saatavuuteen liittyvät ongelmat vaikeuttavat yhteiskunnallisten yritysten kasvua.

Työkykyohjelmassa on vuosina 2019 – 2023 etsitty ratkaisuja osatyökykyisten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistämiseksi. Työtä on määrätietoisesti jatkettava myös tulevilla hallituskausilla.

Nuorten kohdalla valtakunnallisesti tunnistettu ongelma on, että työllisyys-, nuoriso-, koulutus- sekä sosiaali- ja terveystalouden osalta on puuttunut yhteinen strategia ja ohjaus. Koordinaation puute on tuottanut sekä asiakkaiden että asiakaspalveluorganisaatioiden näkökulmasta siiloutuneen palvelujärjestelmän. Nuoret putoavat liian usein turvaverkkojen läpi, koska palveluihin ei ohjauduta tai koska yhtä viimesijaista vastuutahoa ei ole palvelujärjestelmässä.

Työvoiman saatavuuden turvaamiseksi pitkällä aikajänteellä tulee nuorten hyvinvointia ja osallisuutta vahvistaa sekä pyrkiä nykyistä tehokkaammin ehkäisemään syrjäytymistä. Nuorten siirtymä työhön ja koulutukseen tulee tukea ja nopeuttaa sekä lisätä nuorten työelämäkokemuksia ja vahvistaa heidän työelämätaitoja ja -tietoja. Tätä pystyttäisiin tukemaan oppilaitosten ja työnantajien/työpaikkojen yhteistyötä tiivistämällä. Tärkeää on myös, että työelämän vastaanottavuutta lisätään.

LINJAUKSET

63. Vakiinnutetaan arvioinnin perusteella Työkanava Oy:n toiminta kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien vammaisten ja osatyökykyisten työllistämiseksi.
64. Tehdään osatyökykyisten työnteosta taloudellisesti kannattavaa yhteen sovittamalla ansiotuloja ja etuuksia. Palkan ja työkyvyttömyyseläkkeen sekä osatyökyvyttömyyseläkkeen yhteensovittamista kehitetään kolmikantaisesti valmistelemalla.
65. Otetaan julkisten hankintojen mahdollisuudet täysimääräisesti käyttöön. Sosiaalisesti kestäväillä hankinnoilla, hankintojen suuntaamisella sekä vaikuttavuusperusteisten hankintojen lisäämisellä voidaan vaikuttaa muita heikommassa työmarkkina-asemassa olevien työllistymismahdollisuuksiin, osallisuuteen, hyvinvointiin sekä yhteisötalouden toimijoiden markkinoille pääsyyn. Jatketaan koordinoitusti julkisten hankintojen yksiköiden tukemista ja työllistämisehdon käytön aktivoitua.
66. Parannetaan yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytyksiä EU:n komission valmistelemien suositusten mukaisesti ja muutetaan yhteisötaloutta koskevia rahoitusinstrumentteja työllistävien sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseksi.

67. Selvitetään lainsäädännön muutostarpeet liittyen työttömyyskassojen mahdollisuuteen tarjota työllistymistä edistäviä palveluja jäsenilleen heti työttömyyden alkaessa.
68. Vahvistetaan TE-palvelujen työnantajille ja työyhteisöille tarjoamaa tukea osatyökykyisten rekrytoinnissa ja työnantajille suunnattua viestintää osatyökykyisten työllistämiseen liittyvien tukien hyödyntämiseksi.
69. Parannetaan palkkatuen vaikuttavuutta osatyökykyisten työllistämässä kytkemällä muita palveluja (mm. työolosuhteiden järjestelytukea) palkkatukijakson oheen.
70. Jatketaan kolmikantaisesti toimien suunnittelua yli 55-vuotiaiden työssä jaksamiseksi, osaamisen ylläpitämiseksi ja ikäsyrjinnän vähentämiseksi.
71. Puretaan yhteiskunnan syrjiviä rakenteita ja asenteita sekä lisätään työelämän inklusiota, joka tutkimusten mukaan lisää työyhteisöjen tuottavuutta. Lisätään tietoisuutta osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden työllistymismahdollisuuksista.
72. Nuorisotakuutyöryhmän tehtäväksi annetaan työllisyys-, nuoriso-, koulutus- ja sosiaali- ja terveystieteiden strategisen ohjauksen mallin luominen valtion ja alue- sekä paikallishallinnon välille.
73. Parannetaan Ohjaamo- ja muiden matalan kynnyksen palvelujen saavutettavuutta ja nuorten tavoittamista osallistamalla nuoria entistä vahvemmin palvelujen kehittämiseen. Vahvistetaan Ohjaamojen tukitoimintaa (KEHA) ja Ohjaamojen toimia käytännön tasolla sekä tuotetaan Ohjaamojen toiminnan tueksi laadukkaampaa seuranta- ja palautetietoa. Selvitetään edellytyksiä ja esitetään ratkaisuehdotuksia Ohjaamojen vähimmäispalvelutason määrittävän ja aidosti monialaisen työn mahdollistavan lainsäädännön (mm. asiakastiedon hallinta) kehittämiseksi.
74. Vahvistetaan ONNI-toimintaa, jotta pystytään tarjoamaan nuorille matalan kynnyksen psykososiaalisen tuen palveluita.
75. Vahvistetaan ohjauspalvelujen saatavuutta ja laatua nuorten kestävien uravalintojen turvaamiseksi.

Suomelle suunta

Työmarkkinajärjestöjen vuoropuhelulla on pitkä perinne ja se on ollut vahvistamassa luottamuksen ilmapiiriä. Yhteinen tavoite kehittyvästä ja hyvinvoivasta yhteiskunnasta on mahdollistanut hyvinvointivaltion kehittymisen yhdeksi maailman parhaista. Tätä vuoropuhelua on syytä jatkaa, sillä nyt olemme vaikeiden haasteiden edessä.

Luottamusta, tuottavuutta ja myös vuoropuhelua työpaikoilla on rakennettu voimallisesti osana TYÖ2030-ohjelmaa. Tällainen työelämän ohjelmallinen kehittäminen, joka huomioi työpaikkojen omat uudistumistarpeet, vauhdittaa tuottavuuskasvua. Ohjelman osana kehitetystä tulevaisuusvuoropuhelun mallista on hyviä kokemuksia muun muassa finanssialalla, mutta myös muilla toimialoilla, kun on lähdetty hakemaan yhdessä ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin. Kokemuksia on kertynyt myös toimialojen välisestä vuoropuhelusta ja innovatiivisesta kehittämisestä, joka parhaimmillaan lisää tuottavuutta ja edistää osaavan työvoiman saatavuutta.

Suomen suuntaa etsittäessä kävi selväksi, että TYÖ2030-ohjelman rahoitusta tulee jatkaa ja samalla vahvistaa pitkäjänteistä työtä tuottavuuden ja osaavan työvoiman saatavuuden parantamiseksi. Yhdessä työmarkkinakeskusjärjestöjen kanssa TYÖ2030-ohjelman toimintaa voidaan jatkossa kohdentaa toimialojen ja työyhteisöjen tulevaisuusvuoropuheluun sekä luottamusta, teknologian ja ihmisen vuorovaikutusta sekä jatkuvaa oppimista työpaikoilla tukeviin toimiin.

Löydämme Suomelle suunnan yhdessä. Hyvä vuoropuhelu lisää luottamusta tulevaisuuteen.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-866-0

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi